

מצוות קריאת שמע למי שתורתו אומנותו

מתני' שבת ט' ב: לא ישב אדם לפני הספר וכו' ואם התחילו אין מפסיקין (אלא מור ואח"כ מתפלל, ובגמרא מפרש בדאיכא שהות לגמור קודם שיעבור הזמן, ש"י). מפסיקים לקר"ש (דאיתא מדאורייתא, רש"י) ואין מפסיקין לתפלה. עכ"ל משנה.

ובגמרא (אסיפא דמתני' דמפסיקין לקר"ש ואין מפסיקין לתפלה) הא תנא ליה ישא אין מפסיקין (ולגבי תפלה קיימינן, ולמ"ל ליהדר ולמיתני ואין מפסיקין לתפלה רש"י). סיפא אתאן לדברי תורה דתניא חברים שהיו עוסקים בתורה מפסיקים לקר"ש ואין מפסיקין לתפלה. א"ר יוחנן ל"ש אלא כגון רשב"י וחבריו שתורתן אומנותן, אבל כגון אנו, מפסיקין לקר"ש ולתפלה (הואיל ומפסיקין תורתנו אומנותנו, כש"כ שנפסיק לתפלה, רש"י). עכ"ל הגמרא.

ובתוס' שם ד"ה כגון רשב"י וחבריו: והא דאמר לקמן כי הוה מטי עידן צלויי ביש ומכסה ומצלי, ההוא מצלי — היינו קר"ש. עכ"ל

והיינו, דהא דאמרינן דכגון רשב"י וחבריו אין מפסיקין לתפלה, היינו שלא היו מפסיקים לתפלה גם בדליכא שהות, ולא התפללו כלל, דאי בדאיכא שהות, והא לא הפסיקו לתפלה, היינו שהיו מתפללים בסוף הזמן, בזה הרי גם אנו אין מפסיקין, כדכתבו התוס' שם (ד"ה כגון אנו) בהא דא"ל ר' זירא לר' ירמיה מסיר אנו משמוע תורה וכו' י"ל דמירי דעדיין לא היתה השעה עוברת. (ולמדו זאת מהא דאמרינן בהני דרישא דמתני' שלתפלה אם התחילו אין מפסיקין ויתפללו לאחר שיגמרו, כג"ל מרש"י). וא"כ ע"כ דרשב"י וחבריו היו פטורים מתפלה מכל וכל.

ונראה, דהא דאמרינן "כגון אנו מפסיקין לקר"ש ותפלה" גם לקר"ש אין מפסיקין אלא בשהשעה עוברת, דומיא דתפלה, דכל דאיכא שהות אין מפסיקין ועפ"י שקר"ש דאורייתא, (ועדיף בזה מהעוסקין במלאכות דרישא דמתני', דבעי אוקמי דעלה קאי הא דאמרינן במתני' מפסיקין לקר"ש, דזהו כשאין השעה עוברת, דהרי רק בכה"ג הוא דאמרינן לענין תפלה שאם התחילו אין מפסיקין, כג"ל בק"ש. דהתם התחילו באיסור, משא"כ בת"ת דאין איסור להתחיל לפני התפלה, וכדלהלן בר"ן). דאל"כ הרי מצינן לאוקי סיפא דמתני' בכגון אנו שעוסקים בתורה והגיע זמן קר"ש דמפסיקין אף דאיכא שהות ואין מפסיקין לתפלה משום דאיכא שהות, ומכש"כ מהני דעוסקין במלאכות. אע"כ נקטין התוס' דלדידן כל שאין השעה עוברת אין מפסיקין לא לתפלה ולא לקר"ש. וכשאין שהות מפסיקין גם לתפלה. ואילו רשב"י וחבריו מפסיקין לקר"ש כשהשעה עוברת, ואין מפסיקין לתפלה כלל ועיקר.

ב. וכן היא דעת הר"ן שהביא מבעה"מ, דסיפא דמתני' מיירי בדליכא שהות, ושלא כמו דרישא דמיירי בדאיכא שהות, שרק לתפלה הוא דאמרינן שם אם התחילו אין מפסיקים, ואילו לקר"ש גם אם התחילו מפסיקין, דליכא למימר דסיפא נמי מיירי בדאיכא שהות, שא"כ "כגון אנן אמאי מפסיקים, וכי אסור לעסוק בתורה קודם שיתפלל", והיינו דאפי' תימא דאין ללמוד עוסקים בת"ת מהא דאמרינן בהני מלאכות אם התחילו אין מפסיקין, אף שהתחילו באיסור, מ"מ מאחר שאין איסור לעסוק בתורה קודם שיתפלל, א"כ הרי זה תמיד בגדר התחיל בהיתר, ובזה ודאי לא יתכן לחייב להפסיק כל היכא דאיכא שהות ומאחר וברור שלתפי', כגון אנן, נמי אין מפסיקין כל דאיכא שהות, מוכרח דהכי נמי לענין ק"ש אין מפסיקים, כל כה"ג דאיכא שהות, דאל"כ הוי מצי לאוקמי מתני' ב"כגון אנן", ובדאיכא שהות דמפסיקין לקר"ש ואין מפסיקין לתפלה. אע"כ כנ"ל, כמו לתוס', דק"ש ותפלה שוין למי שעוסק בתורה, דכל דאיכא שהות אין מפסיקין. אולם כשהשעה עוברת מפסיקין הן לקר"ש והן לתפלה. ורשב"י וחבריו, מפסיקים לקר"ש בדליכא שהות, ולתפלה אין מפסיקין כלל. וזה כשיטת התוס' בכל.

ג. ולא כן היא שיטת הרמב"ם שכו' לענין קר"ש לחלק בין בעלי האומנויות לבין עוסקים בתורה, ולא חילק בזה בין רשב"י וחבריו לבין "כגון אנן", וז"ל שם (פ"ב ה"ה, ו') היה עוסק בת"ת והגיע זמן קריאת שמע פוסק וכו'. היה עוסק באכילה, או שהיה במרחץ, או שהיה עוסק בתספורת וכו' וכו' גומר, ואח"כ קורא קר"ש. הרי שבעוסק בת"ת ס"ל שחייב להפסיק מיד משהגיע זמן קר"ש. ובזה אין הבדל בין "אנן" לבין רשב"י וחבריו. והסביר הטעם בלח"מ (שם הל' ו'): "דת"ת לא מיקרי פוסק מעניינו, דקר"ש נמי קריאת התורה היא, ומ"ש האי קריאה מהאי קריאה". וע"כ במובן זה, יותר מקילינן בעוסק בכל הני התעסקויות שכל שהתחיל, אפילו באיסור, אי"ח להפסיק ולא כן בת"ת שמיד שיגיע הזמן מפסיק.

וכך לענין תפלה הוא דמחלקינן בין רשב"י וחבריו ל"כגון אנן" דכן כתב בה' תפלה (פ"ו הל' ח'): מי שהיה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן התפלה פוסק ומתפלל. ואם היתה תורתו אומנותו ואינו עושה מלאכה כלל, והיה עוסק בתורה בשעת תפלתו אינו פוסק, שמצות ת"ת גדולה ממצות תפלה וכו'.

היינו שלדידן יש להפסיק תלמודו מיד משהגיע זמן תפלה, ובדומה למה שאמרנו בענין ק"ש שמיד מפסיק משהגיע הזמן. ובתורתן ואומנותן, אין פוסקים כלל. שונה, איפוא, שיטת הרמב"ם מהר"ן והתוס', דלדידהו בתלמוד תורה גם כשחייב להפסיק, וזה ברשב"י וחבריו — רק לקר"ש, ולדידן — גם לתפלה, אין החיוב אלא כשהשעה עוברת. ואילו לרמב"ם בת"ת, לכל מה שחייב להפסיק, דהיינו לרשב"י וחבריו — לקר"ש, ולדידן — גם לתפלה, חייב להפסיק מיד משהגיע הזמן ושונה בזה מהעוסקים במלאכות וכיו"ב דמ"ש האי קריאה מהאי קריאה, וכנ"ל.

מאידך, מוסכם הוא לכל השיטות, לפי הגמרא דילן, שגם רשב"י וחבריו אינם נפטרים אלא מתפלה, ואילו בקר"ש שהיא מן התורה חייבים להפסיק.

. נמצינו למדים שלענין תלמוד תורה אין קיימת ההלכה הקיימת במצוות אחרות העוסק במצוה פטור מן המצוה (סוכה כ"ה א) וכן שקריאת שמע אינה שונה בזה משאר מצוות, דכשם שאין נפטרים בעוסק בת"ת מכל המצוות, כן אינו נפטר מקר"ש. ועל כן גם מי שעוסק בתורה ואפילו מי שתורתו אומנתו, אינו נפטר מקר"ש.

יסוד זה מבואר במס' מו"ק (ט' א-ב) דעוסק בת"ת אינו נפטר ממצוה אחרת שבאה עליו, כל שאינה יכולה להעשות ע"י אחרים. ויליף זאת מפסוקים שבס' משלי. אכן בתוס' שם כתבו וז"ל: כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, צשיית מצוה עדיף, שהרי מפסיקים אפילו לרשב"י לעושה סוכה ולולב כדאיתא בירוש' (פ"ק דשבת סוף הל' ב). אבל בהפסקה דתפלה וקר"ש אין מפסיקים לרשב"י, ובירוש': זה שננו וזה שננו, ואין מפסיקים שננו מפני שננו, עכ"ל.

הנה, בהסתמך על הירוש', העלו התוס' לחלק בין שאר מצוות לקריאת שמע, מטעם שנתבאר שם. וכבר העיר ע"ז בגהש"ס מרע"א: להדיא איתא בשבת דף י"א צ"א דלק"ש מפסיקים, וצ"ע. והיינו דלגמרא דילן, גם רשב"י אינו נפטר מקר"ש כשאין נפטר מכל המצוות שמוטלות על האדם, ואינן יכולים להעשות ע"י אחרים. פלא שהתוס' התעלמו מזה, והעתיקו את האמור בנידון בירוש' שמחולק בזה עם הבבלי, בנימוק שזה שינון וזה שינון (זהו הלשון בירוש' שלפנינו), ואין מבטלין שינון מפני שינון.

(אין לשאול על הלח"מ שהובא לעיל, שמשתמש בדיוק באותו נימוק "האי קריאה והאי קריאה" דכיוון הפוך, שמהאי טעמא חייב להפסיק. כי הנושאים שונים. הלח"מ דן באופן שחייב להפסיק, דזה לפי גמרא דילן, שמשוה קר"ש לשאר המצוות, ואין השאלה אלא אם נחייבו רק בסוף הזמן — כשהשעה עוברת או מיד משהגיע הזמן, ולזה נימק שמאחר וחייב להפסיק וגם בבוא הזמן אחרון יצטרך רק נכ"פ להפסיק לימודו, דזה אמרינן דמוטב שיפסיק מיד. משא"כ הירוש' דלשיטתו אינו חייב להפסיק כלל, וגם בשהשעה עוברת, שפיר נימק שמאחר שזה שינון וזה שינון, אין להעדיף את מצות קר"ש על ת"ת, ושונה בזה מצות קר"ש משאר מצוות שחייב בהם להפסיק).

ה. שמענו עכ"פ מכל האמור, שנחלקו הבבלי והירוש' בענין רשב"י, אם רשב"י חייב בקר"ש או לא, דלירוש' לא חייב גם בקר"ש. ויש לעיין במה תלי' מחלקותם. כן יש לעיין, לפי הירוש', איך תתפרש משנתנו: מפסיקים לקר"ש ואין מפסיקים לתפלה, שכצ"ל בגמרא דילן, לא נמצא לזה דרך פירוש אלא שהמדובר ברשב"י וחבריו שתורתן אומנתן, שעל כן נפטרים הם מן התפלה, ולא כן מקר"ש שהיא מן

התורה. אך לפי הירושלמי הרי רשב"י כשם שפטור מן התפלה כן פטור הוא מקר"ש ד"זה שינון וזה שינון" א"כ אין לפרש המשנה כאוקימתא של הבבלי. וכבר נתבאר לעיל, שכדמוכח מסוגיין אין אפשרות גם לאוקמי ב"כגון אנן" דלדין יש להפסיק גם לענין תפלה, א"כ מתני' במאי מוקמי לה אליבא דירוש', וצ"ע. ועיין ביפ"ע מה שהעיר. וע"ע במרה"פ לברכות באותו ענין. עוד ק', דהרי דעת הירוש' נסתרת מהעובדא שמסופר בגמרא דילן, דציינו התוס' בסוגיין, דנאמר שם כד מטי עידן דצלותא הי' מתלבש ו"מצלי", ואם אמנם הפירוש מוכרח כדכתבו התוס' דהיינו לענין קר"ש ולא לתפלה ממש, עכ"פ חזינן שלא התבטל מק"ש ואילו לפי הירוש' הרי גם לקר"ש לא הפסיק. וקשה לומר דהירוש' פליג על עצם העובדא. מן הראוי גם לעיין בתוכן המחלוקת שבין התוס' והר"ן לרמב"ם, דלדידהו הא דמפסיקין מת"ת כשיש חיוב, הוא רק כשהשעה עוברת, ואילו לרמב"ם, כל שהוא חייב בכך, חייב להפסיק מיד בהגיע הזמן, ובמה נחלקו. וכל זה צ"ע.

ו. נתבאר לנו, שלגבי עוסק בת"ת אין קיים הכלל שעוסק במצוה פטור מן המצוה כל שהמצוה היא חובת גברא. ולא נחלקו (הבבלי והירוש') אלא לענין קר"ש, אם היא ג"כ דומה לשאר המצוות (הבבלי) או שונה מהן (הירוש'). עכ"פ צריך ביאור משום מה אין אומרים גם בת"ת שעוסק במצוה פטור מן המצוה. המאירי (בסוגיין דשבת, וכן בסוגיא דמו"ק) כ' בטעמא דמילתא מפני שאם לא יעשה המצוה הבאה עליו, הרי זה בגדר לומד על מנת שלא לעשות. דבריו לקוחים מהירוש', דזו היתה הקושיא, איך פטר עצמו רשב"י מקר"ש, והרי זה כלומד ע"מ שלא לעשות. (ובזה תירצו כנ"ל "זה שינון וזה שינון" וכו').

ז. וראיתי בקה"י (שהביא בסוף דבריו הירוש' הנ"ל ונימוקו) שכ' טעם אחר. והוא: דשונה מצות תלמוד תורה משאר המצוות, שבת"ת נקטינן דרשאי להתבטל מת"ת, כשעוסק בדרך ארץ לצורך קיומו, דאין הפירוש שבאותה שעה שעוסק בד"א, נפטר מת"ת מדין "אנוס". אלא ילפינן מקראי, דכל עיקר החיוב של תלמוד תורה, לא חל עליו אף ובזמן הפנוי שעומד לרשותו. ואילו במצוה אחרת כשאנו יכול לקיימה בשל איזו סיבה, אמנם פטור הוא, אך אין זה אלא מטעם דאנוס רחמנא פטרי'. ועל כן שינה בזה כשיש לפניו מצוה לעשות והוא עוסק בתורה, דאמרינן תדחה ת"ת מפני המצוה, דכיון דהוא מתבטל מת"ת בגלל קיום המצוה, הרי באותה שעה אנו רואים אותו כפטור מן המצוה דת"ת, שזו אינה מוטלת עליו בשעה זו שעוסק במצוה. משא"כ אם נאמר שימנע מלקיים המצוה בגלל הלימוד, הרי אז נראה את זה שנפטר מן המצוה בבחינת אנוס, כי בעצם אינו נפטר ממנה, רק מצד האנוס. וע"כ מן הראוי לקיים המצוה דביטול הת"ת בכה"ג אינו בגדר אנוס, אלא שאינה מוטלת עליו בשעה זו, כשמקיים המצוה. עכת"ד.

ושוב הביא הירוש' הנ"ל שדן מצד הלומד ע"מ שלא לעשות, ושלא כדברינו. וכ'

בטעמו של הירוש' שהוקשה לו מלומד ע"מ שלא לעשות, שלכאורה אינו מובן, שהרי הוא עוסק במצות ת"ת ומשו"כ פטור הוא ממצוה זו שבאה עליו. דהירוש' סובר שעיקר חביבות ת"ת הוא משום דתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, ומשו"ה הלומד ע"מ שלא לעשות הוי גרעון, מגוף מצות ת"ת וכו'. דע"י חסרון בקיום המצוות מתהווה חסרון בגוף מצות ת"ת וכו'. (קה"י לשבת סי' י"א).

ח. אך עם כל אריכות הסברי את הירוש' עדיין אין הבנה לדברים, דמשו"מ יתהווה חסרון בתלמוד התורה, שהיא מצוה שעכ"פ אינה נופלת משאר המצוות, וכיון שעסוק בה פטור הוא ממצוה אחרת, א"כ מאי לומד ע"מ לעשות איתא כאן, ובמה גרוע העוסק בתורה שע"י פטור הוא ממצוה אחרת, מעוסק במצוה דעלמא, שעל ידה ג"כ נפטר ממצוה אחרת, א"כ מאי לומד ע"מ לעשות איתא כאן, ובמה גרוע העוסק בתורה, שע"י פטור הוא ממצוה אחרת, שבאה עליו. ומכל מקום צ"ע אמאי מיאן הירוש' מלקבל הסברו של הקה"י.

ט. והנראה בזה דאכן צדק הירוש' שלא נקט כהקה"י, כי באמת אין שום חילוק בין עוסק במצוה שפטור מן המצוה לבין אם נבא לפטור מן המצוה ע"י קיום מצות ת"ת. וזה משני טעמים: חדא, דהא דעוסק במצוה פטור ממצוה אחרת, אין הפטור מגדר אנוס, כי באמת בפרק שעסוק במצוה אחרת אין התורה מחייבתו כלל במצוה זו שבאה עליו אח"כ. שהרי מקרא למדנו (סוכה כ"ה א) ממש"נ "בלכתך בדרך" דרק בלכתו בדרך דידי' התורה מחייבתו, ואילו כשהולך בדרך של מצות השם אין מחייבים אותו כלל. א"כ נמצא שגם אם עוסק בתורה שהיא מצוה ונפטרנו ממצוה הבאה עליו, אין הפירוש שיפטר ממנה מגדר אנוס, אלא שגם בזה נאמר שכל כה"ג אין התורה מחייבתו.

י. והכי מוכח ממה שהעלה הריטב"א (סוכה שם) דכל עיקר דאיצטריך קרא לפוטרו מן המצוה כשעסוק במצוה (דזה גם מסברא ניתן להלמד, דמאי אולמא מצוה זו ממצוה שעסוק בה) אלא לאשמעינן, דגם אם ירצה לבחור במצוה השניה ולהניח מלעשות המצוה שעסוק בה, אינו רשאי. ואי תימא דכל הפטור של עוסק במצוה ממצוה האחרת אינו אלא מגדר אנוס, כי אז למה באמת לא יוכל להניח מצוה זו ויעסוק בשניה, ויפטר מהראשונה מגדר אנוס, ומאי אולמא מצוה זו שעוסק בה שאיננו רשאי להניחה כלל, כיון שגם המצוה השני' מוטלת עליו בעצם ואינו נפטר ממנה אלא מצד אנוס. הא חדא.

ועוד, שהרי הא דאמרינן דאין ת"ת פוטרת ממצוה שהיא חובת גברא, הוא גם ככה"ג שע"י שיצטרך לעסוק במצוה זו שבאה עליו, לא יוכל לקיים באותו יום מצות ת"ת כלל וכלל, בגוונא שהמצוה האחרת תתפוס לו כל היום, דבכה"ג הרי לא יתכן לומר שאינו חייב כלל בת"ת, שלא אמרו אלא שבעה"ב יוצא י"ח בפרק א' או

בק"ש (ויובא להלן אי"ה בפרוטרוט) אך אם לא עסק בת"ת לגמרי, בזה אין הפטור אלא מגדר אונס; והרי מדסתם בגמרא דמו"ק משמע דגם כהאי גוונא נמי אמרינן שיתחייב במצוה הבאה עליו, ויצטרך להפסיק לימודו באותו יום, ולא יקיים מצות ת"ת כלל באותו יום. ותקשי דאמאי לא נימא בזה עוסק במצוה (כשהכין עצמו לת"ת דשייך גם ע"ז עוסק במצוה כדאמרינן בסוגיא דסוכה שם) יפטר מן המצוה שבאה עליו.

ובשלמא למ"ד דמקיים מצות ת"ת ע"י קריאת שמע, אין כאן קושי, דלגבי מצות קר"ש, שהיא מצוה ככל המצוות, כל שקורא את שמע לא יתחייב אותה שעה במצוה אחרת, דבקר"ש נקטינן דהיא מצוה ככל האחרות שבאו עליו. ע"כ יפטר מהן בקר"ש, וממילא הרי קיים גם ת"ת ע"י קר"ש. אך לדעת המ"ד שאינו יוצא אלא בפרק א' שחרית (כדלהלן בדברי הר"ן נדרים ח') א"כ יצטרך להניח את תלמוד תורה ולעסוק במצוה המעשית, ולא יקיים כלל באותו יום מצות ת"ת, א"כ יהא הפטור מדין אונס כמו בכל המצוות להסבר הקה"י, ובזה אין כבר העדיפות של שאר המצוות על ת"ת ותקום הקושיא אמאי לא נימא גם בת"ת עוסק במצוה פטור מן המצוה.

ומוכרח לומר שהוא דין מיוחד במינו שאין שום מצוה מעשית הבאה על האדם והיא חובת גברא נפטרת ע"י תלמוד תורה, והוא בהכרח כהסבר המאירי עפ"י הירוש' מצד דאל"כ הוי כלומד ע"מ שלא לעשות. אך הן קשה כג"ל, מאי "שלא לעשות" שייך בזה, דבכה"ג הרי אינו חייב כלל מצד עוסק במצוות ת"ת, וצ"ע.

יא. והנראה בכל הנ"ל. והוא בהקדם לבירור הסוגיות דמצוות ת"ת והפסק דהרמב"ם והשו"ע: בשו"ע (יו"ד סימן רמ"ו א) כ' המתבר: חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה. והרמ"א הוסיף ע"ז: ובשעה"ד אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וערבית קיים "לא ימוש".

ודבריהם לקוחים מהסוגיא דמנחות (צ"ט ב) דנחלקו ר' יוסי ורבנן במתני' לענין סדר סילוק והנחת לחה"פ. דלרבנן יש להניח החדש יחד עם סילוק הקודם. ולר' יוסי אפילו היה הפסק בין סילוק להנחה, כל שהיה באותו יום קיים מצות "תמיד". ואמרו ע"ז בגמרא א"ר אמי מדבריו של ר' יוסי נלמד (גם לענין ת"ת שנא' בו ליהושע: לא ימוש ספר התורה הזה מפניך והגית בו יומם ולילה) אפילו לא שנה אדם אלא פרק א' שחרית ופרק א' ערבית קיים מצות "לא ימוש". ור' יוחנן משמי' דרשב"י אמר אפילו לא קרא אדם אלא קר"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש. וכו' עכ"ל הגמרא.

יב. וברמב"ם (פ"א מה' ת"ת ה"ה) הביא להלכה דברי ר' אמי, והם הם דברי המתבר בשו"ע. וברמ"א העתיק להלכה גם דברי רשב"י. ובלח"מ הסביר דלמרות דבענין לחה"פ לא קיי"ל כר' יוסי, בענין "לא ימוש" שנאמר בת"ת לכו"ע מתפרש באופן

גנ"ל שאין הכוונה לכל הזמן ממש — "יומם ולילה" — כל היום וכל הלילה. דהרי יי"ל יפה תורה עם דרך ארץ, וא"כ מלאכתו מתי נעשית וכן כל צרכי האדם. ועל כן כל כרחך זה מתפרש לחלק מהיום וחלק מהלילה. ובשנות אליהו להגר"א כתב פ"א דפיאה מ"א) בהא דאמרו שם במתני' דתלמוד תורה הוא מהדברים שאין להם שיעור, דאין להם שיעור לא למטה ולא למעלה, דכתיב והגית בו יומם ולילה, וא"כ אין לה שיעור למעלה. ולמטה נמי, דפעמים בתיבה אחת פוטר. והא דאיתא בגמרא קרא קר"ש שחרית וערבית כאילו קיים והגית בו יומם ולילה, לא בא לאפוקי שאינו יוצא בתיבה אחת, אלא קר"ש היא חיוב על כל א' לקרות קר"ש שחרית וערבית. ע"ז אמרו אפילו דאם קרא וכו' אז אפילו תיבה אחת אינו צריך ללמוד, ויוצא בקר"ש. והא דכתיב והגית וכו', כיון שיוצא בתיבה אחרת, היינו דאילו לא הוי כתיב הגית הוי אמינא שאינו צריך אלא תיבה אחת ולא יותר, אף שיש לו פנאי ללמוד, וכך נאמר והגית וכו' לומר שחייב אדם ללמוד תורה יום ולילה אך אם צריך לעסוק במצוה או בדרך ארץ שהיא ג"כ מצוה, אזי הוא פוטר עצמו בתיבה אחת. וכו'.

כ"ל שנו"א.

ולפ"ז ר' אמי ור"י משמ"י דרשב"י ללא פליגי, דביסוד הדברים סגי בפרק א', היינו אף בתיבה אחת. אולם רשב"י משמיענו שמאחר וחייב ממילא לקרא קר"ש שחרית וערבית, נמצא דיוצא בזה גופא מצות ת"ת, ואינו צריך אפילו תיבה אחת. נמצא דהא דכ' הרמב"ם כנ"ל שחייב לקבוע לו זמן ללמוד ביום ובלילה, הוא מצד יקרא הדין כר' אמי, אכן יוצא הוא בקר"ש שחרית וערבית כדברי רשב"י. ודברי הרמ"א אינם אלא פירוט יתר של הלכה זו.

ג. אכן בביאור הגר"א (שם סק"ו) אדברי הרמ"א שיוצא בשעה"ד בקר"ש כי הגר"א ז"ל שלא כר"ן (נדרים ת' א) שכ' שם דאינו יוצא בקר"ש שחרית וערבית מצות ללמוד תורה, דכתיב "ושונתם" שפירושו שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו, וזה אינו יוצא בקר"ש. ומוסיף הגר"א דהר"ן יפרש הא דרשב"י במנחות דיוצא ידי ת"ת יי"ל קר"ש לא אמר זאת אלא אליבא דר' יוסי.

והנה נ' מהגר"א דרק לגבי תוספת הרמ"א שגם בקר"ש יוצא הוא דהוי דלא תה"ן אבל בפרק א' שחרית וערבית, כמש"כ המחבר בשו"ע, גם הר"ן מודה.

וכוונת הדברים, דאיכא נפ"מ בין ר' יוסי לרבנן בחיוב מצות ת"ת, דלרבנן כל יום ויום ובלילה שהוא פנוי מדרכו דרך ארץ. (וע"כ, לדידהו אסור להתעסק בחכמת יונת מעצם הדין, ולא רק מצד גזירת "אחר"). ואילו לר' יוסי עיקר החיוב "דיומם ולילה ולא ימוש" לא נאמר אלא למקצת היום והלילה. ואין חייב בת"ת כל הזמן פנוי, (וע"כ לדעתו אין איסור בחכמת יונת רק מכוח הגזירה, כדכתבו התוס' מנחות ס"ד ב ד"ה ארור). וע"כ מוכרח דר' יוסי לא ס"ל לדרשת "ושונתם" — שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו, דהרי זה קאי על כל התורה כולה, וא"כ איך יתכן

להפטר בזמן הפנוי הרי עדיין לא קיים האי-ד"ושננתם". וע"כ לדידי' באמת כשם שיוצא בפרק א' (שהוא גם בתיבה אחת וכנ"ל) יוצא בעדים גם בקר"ש שבלא"ה הוא חייב בה מן התורה. משא"כ לרבנן, דהחיוב הוא כל הזמן הפנוי, ומדין "ושננתם". א"כ גם כשאין לו זמן פנוי הרבה, מ"מ הזמן המועט שעומד לרשותו שעייז יקיים עכ"פ המצוה דת"ת, צריך להיות הלימוד בדרך של "ושננתם", ולא עייז קר"ש. זהו פירוש דברי הגר"א.

יד. והנה כל זה אמור לפי הר"ן. אכן הרמ"א שהביא הא דרשב"י להלכה צ"ל, לפי ביאור הגר"א הנ"ל, שהוא לדעת הרמב"ם, ומפרש שאעפ"י שהרמב"ם לא הביא להלכה (פ"א מת"ת ה"ח) אלא החיוב "לקבוע זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה", והוא כפי המימרא של ר' אמי ולא הביא הא דאר"י משום רשב"י שיוצאים ידי חובה גם בקר"ש שחרית וערבית, אין זה משום דלא ס"ל להלכה, אלא דאתי לאשמעינן רבותא, שמעיקר הדין גם עייז פרק אחד (או אפי' תיבה אחת כדכ' הגר"א בשנ"א) יוצא י"ת.

והיינו משום דלא הביא להלכה הא ד"ושננתם" כהר"ן שמתייחס לעצם דרך הלימוד, אלא לחובת הלימוד של החכמים לתלמידים בדרך ברורה (עיי"ש הל' ב). ואילו חובת הלימוד בכל שעת הפנאי "עד יום מותו" מנמק הרמב"ם (שם הל' ט) משום שכל זמן "שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח". ומכיון שלא קבוע התוכן של הלימוד, ע"כ גם בקר"ש יוצא י"ת, שהרי גם זה לימוד. כ"נ הסבר המחלוקת של הרמב"ם והר"ן עפ"י הגר"א.

טו. ועל פי זה נראה דתוסבר המחלוקת שבין הר"ן ואידך דקיימו בשיטתו לבין הרמב"ם אם בהני שעוסקים תורה ואינם פטורים מקר"ש (או מתפלה) צריכים להפסיק מיד כשהגיע זמן קר"ש, כדעת הרמב"ם, או שחיובם להפסיק הוא רק כשהשעה עוברת, דלהרמב"ם כיון שמקיימים המצוה של ת"ת בכל זמן שלומדים, ובכל דרך שלומדים, ובעיקר — שאינם מסיחים דעתם ועוסקים בלימוד כל הזמן, כי אז אין הבדל לגבי הלימוד מתי יפסיקו, דכל תיבה ותיבה היא מצוה בפני עצמה, ע"כ מוטב שיפסיקו מיד עם בא הזמן "דזה קריאה וזה קריאה" (כהלח"מ) ולמה לא יפסיק מיד כשחלה החובה, ושאינו מהא דעוסקים במלאכה וכיו"ב שהפסקה גורמת הפסד או טרחה יתירה. אכן לר"ן שזה מדין "ושננתם" — לימוד בדרך החירוד, הרי גם בת"ת שייך שכל הפסקה תגרום לטרדה והפסקת מהלך הדיון והשקלא וטריא, כשעומד באמצע הענין; ע"כ אין זה גרוע מעוסק במלאכה, ואין חובת ההפסקה, אלא כשעומד להפסיד את מצות קר"ש בעונתה.

טז. וכן יוסבר לפי שתי השיטות גם יחד, הא דאין בת"ת הדין של עוסק במצוה פטור מן המצוה, דמאחר דצ"ל מצות תלמוד תורה הוא כל הזמן הפנוי, והיינו כל

הזמן שאינו עסוק בדרך ארץ, אי איתא דיהי' גם בת"ת הדין של עוסק במצוה וכו', א"כ לא תהא אף פעם אפשרות שיקיימו מצוות אחרות, שהרי הלימוד הוא בלתי מוגבל וכל הזמן הוא בגדר עסק בת"ת, ומצוות למי ניתנו, ומתי יהי' ניתן לקיימן? על כרתך אתה אומר שתלמוד תורה נדחה מפני כל מצוה שאינה ניתנת לקיום ע"י אחרים.

יז. והנה לענין קר"ש, דלהש"ס דילן גם רשב"י וחבריו אינם נפטרים ממנה, הרי זה מפני שקר"ש היא מצוה מעשית כסוכה ולולב, שהן חובת גברא, א"כ הרי גם זו בכלל כל המצוות שלגביהן אין דין עוסק במצוה פטור מן המצוה. אכן הירוש' הרי סובר שגם מקר"ש הי' פוטר רשב"י ונימוקו מבואר שם "זה שינון וזה שינון" שמשום זה הרי דין קר"ש שונה משאר המצוות. ולכאורה אינו מוכן מה בכך שמצות עשה של קר"ש הוא ע"י דיבור, אבל הן מכל מקום זוהי מצוה שתכנה קבלת עול מלכות שמים, א"כ במה גרועה היא ושונה מכל המצוות כגון סוכה ולולב? וצ"ע לכאורה.

יח. וצריך לומר דירוש' נוקט שמצות קר"ש בשעתה אינה עצם קבלת העול מ"ש, אלא שזו מצוה של תלמוד תורה בענין קבלת עול מ"ש, וקבלת עול מ"ש היא במחשבה, אלא שחייבה תורה שבזמנים אלה "בשכבך ובקומך" יהיו מיוחדים לתלמוד פרשיות אלה שבהם מדובר על חובה זו. אבל אין עצם הקריאה אלא תלמוד תורה שנושאו הוא קבלת העול מ"ש. ולפ"ז נחלק הירוש' עם הבבלי בתוכן מצות קר"ש, דלבבלי הקריאה היא היא קבלת עול מ"ש, ואינו יוצא במחשבה, אלא דוקא בדרך הקריאה של הפרשה (או הפסוקים, לכל מר כדאית ליה) בעוד שלירוש', הקריאה אינה אלא תלמוד תורה בנושא זה, ואילו קבלת עול המ"ש באה ע"י המחשבה. ואתי שפיר לשון הירוש' ותירוצו בקושיא שהרי זה כלומד ע"מ שלא לעשות, כלומר שהקשה, מאי שנא מצות קר"ש משאר מצוות כגון לולב וסוכה, שאינו נפטר ע"י ת"ת, ומשני דאכן יש הבדל, כי זו אינה אלא מצוה מגדרי תלמוד תורה, וכיון שכן, שפיר י"ל שכיון שעוסק בתורה בלא"ה אין התורה מחייבת אותו להניח בפרק שעוסק בו ולעסוק בדוקא בפרשה זו, והרי זה לגבי מצוה זו כדין עוסק במצוה פטור מן המצוה, כמו בכל מי שעוסק במצוה מסוימת שפטור ממצוה אחרת. וזהו שאמר הירוש' "זה שינון וזה שינון ואין דוחים שינון מפני שינון".

יט. והנה שם עוד בירוש' ממשיך לדון בזה ומקשה דהרי אמרינן הקורא קר"ש שלא בעונתה לא הפסיד "כאדם הקורא בתורה" משמע דבעונתה עדיף מקורא בתורה. ומתרג' א"ר יודן רשב"י ע"י שהיה חדיד* בדברי תורה, לפיכך אינה חביבה עליו

* כן היא הגרסא לפנינו בירושלמי במס' שבת. וכ"כ שם בקה"ע, וכ"ז, אולם במס' ברכות — "תדיר" וכ"כ בפנ"מ שם.

יותר מדברי תורה. ושוב מקשה דנראה דהקורא בעונתה חשיבה כמשנה. ומתוך דרשב"י לשיטתו "דרשב"י אומר העוסק במקרא מדה ואינה מדה, ורבנן סברי מקרא כמשנה" עכ"ל הירוש'.

ונראה פירושו, דאם אמנם תירצנו "זה שינון וזה שינון" וגם בקר"ש הנה בעיקר מצות תלמוד תורה, אך הרי נראה שקריאתה בעונתה עדיפה מסתם לימוד תורה, שזה שייך גם בקוראה שלא בעונתה. ומתוך שאמנם קריאה בעונתה עדיפה מסתם לימוד תורה, שזה שייך גם בקוראה שלא בעונתה, ומקיים בה תלמוד תורה, אעפ"י שאיננה בדרך "ושננתם" — שיהיו דברי תורה מחודדים (ומתורץ בזה הערת הר"ן, דאיך יקיים ת"ת ע"י קר"ש שאינו מקיים בזה "ושננתם" — של לימוד בדרך החידוד, דזוהי גזה"כ שבשעה זו מקיים ת"ת ע"י קריאת הפרשה, למרות שאין זה בדרך של "ושננתם") אך רשב"י "ע"י שהי' חדיד בדברי תורה" כלומר שלומד בדרך של חידוד שהוא הדרך של קיום "ושננתם", היה לימודו חביב בעיניו ושקול לא פחות מאשר קר"ש שמצד שהיא בעונתה, אמנם ניתן גם על ידה לקיים תלמוד תורה. וחוזר ומקשה דנראה דבעונתה זה ממש כמו "משנה" כלומר שזה דומה ללימוד של חידוד ועל כן יש להעדיפה. ומתוך דרשב"י מבחין בין לימוד מקרא שזו בחינת מדה ואינה מדה, על כן היה שקול בעיניו מעיקר הדין ובחר יותר בתלמוד תורה בדרך הרגילה שלו. ע"כ תוכן השו"ט של הירושלמי בנידון.

ולמדנו מהירוש' כמה מילי מעלייתא בנידון: א' דקר"ש בעונתה הוא מדין תלמוד תורה; ב' דלרשב"י שקול לימוד בדרך "חידוד" כמו לימוד קר"ש בשעתו. אכן גם לדידי', מותר לו להפסיק לימודו ולקרא קר"ש בשעתה, שלא אמרו אלא שחביבה היא בעיניו כמו קר"ש. וע"כ אין גם איסור להפסיק לימודו כדי לקרא שמע שהרי גם קר"ש הוא "שינון" — כלומר שבשעתו גם בזה מתקיים "ושננתם"; ג' שרבנן פליגי עלי דר"א, ואעפ"י שבעיקרא דדינא מודים לו "שזה שינון וזה שינון" כלומר שקר"ש הנה ממצות תלמוד תורה, ומכל מקום סברי שבעונתה היא כמשנה ממש, ועל כן יש להעדיפה בעונתה, ולהפסיק מלימוד תורה בענין אחר, אעפ"י שלימוד תורה שעוסק בה היא דרך "ושננתם".

כ. ולפי"ז הן ניתן לנו להשוות התלמודים, ולומר שגם הבבלי אינו חולק כלל על הירוש' שמצות קר"ש בעונתה היא מדין תלמוד תורה. אלא שמאחר ונחלקו רבנן (שהם חבריו של רשב"י) על רשב"י וסברי דלמרות שגם קר"ש אינו אלא ממצות ת"ת, מ"מ בעונתה עדיפה, ויש לבטל ולהפסיק עבורה מתלמוד תורה אחר. ומתוך ממילא מה שאמרו במשנתנו "מפסיקים לקר"ש ואין מפסיקים לתפלה" דזהו באמת כמו שאמרו בסוגיין בבבלי דזה בכגון רשב"י וחבריו, דאין הכונה לרשב"י עצמו, דהוא לשיטתי' דס"ל דעוסק במקרא מדה ואינה מדה, על כן בחר בת"ת שעסק בה ולא הפסיק גם לקר"ש. אולם משנתנו היא כרבנן דפליגי עליה וסברי שגם מי שתורתו אומנתו חייב להפסיק לקר"ש וכזה נסתם במשנתנו. אך גם ל"ק מהאי

דעבדא דבגמרא שגם רשב"י היה מתכסה ומצלי, דהיינו קר"ש כדפירשו התוס', דיתכן שלעתים, ואולי כשהי' גומר הסוגיא (בדרך "חדיד") והגיע זמן קר"ש, קראה גם הוא כמו אחרים, ומ"מ משנתנו דלא כוותי' אלא כרבנן, דלשון המשנה נראה דיש חיוב להפסיק, ואין זה דעתו של רשב"י ודוק*.

כא. ולפ"ז ניתן ליישב דמחלוקת דמין המחבר בשו"ע והרמ"א, בדרך קצת אחרת ממה שהוסבר בגר"א. דנחלקו בזה, אם הבבלי קאי בחדא שיטה דהירוש', או דלדעת הבבלי מצות קר"ש היא קבלת עול המלכות שמים, ושלא כירוש' דס"ל שזה מדין תלמוד תורה בענין המצוה הזאת.

ואם נאמר כן, שלבבלי אין זו מצות תלמוד תורה, אלא זוהי המצוה המעשית של קבלת עול מ"ש לפ"ז באמת לא ניתן לקיים בקר"ש מצות ת"ת, כי כל כולה היא מצוות קבלת העול מ"ש. ואלה הם דברי ר' אמי בסוגיא דמנחות, וקיי"ל כוותי'. ושיטת רשב"י המבוארת שם, היא דרשב"י לשיטתי' דבירוש' דס"ל "זה שינון וזה שינון" כלומר, דאיהו ס"ל שזוהי מצות תלמוד תורה. ומשום כך לדעתו אין מפסיקים גם לקר"ש. אבל הלכה כגמרא דילן דגם אלה שתורתן אומנותם חייבים להפסיק לקר"ש. על כן סתם הרמב"ם, ובעקבותיו המחבר בשו"ע, שצריך לקבוע זמני לימוד ביום ובלילה. ואינו יוצא י"ח בקר"ש אם בשעת הדחק. (ואם אינו יכול, פטור מטעם אנוס, אבל המצוה דת"ת לא קיים). ואילו הרמ"א נוקט דגם לבבלי קר"ש זוהי מצות ת"ת, וע"כ דברי רשב"י בסוגיא דמנחות מקובלים להלכה. אלא דלא קיי"ל כוותי' בהא דסבר דאין מפסיקים לקר"ש, דנקטינן כרבנן דפליגי עליה בהא וסברו דגלי קרא דקר"ש בשעתה חביבה כמו משנה, על כן עדיפא מינה באותה שעה, ומפסיקים לקר"ש, וזה כסתם משנתנו דשבת. ע"כ הביא הרמ"א להלכה דבשעה"ד יוצא גם ע"י קר"ש מצות תלמוד תורה.

כב. ולפ"ז ניתן לתרץ הערת הגרע"א בתוס' מו"ק ט' ב' שהובאה לעיל (אות ד') בהסתמך על הירוש', שגם לרשב"י אין להפסיק רק לכגון סוכה ולולב, ואילו לקר"ש אין מפסיק. ותמה הגרע"א, דהרי בגמרא דילן מבואר, דגם כגון רשב"י מפסיק לקר"ש, ולמה סתמו התוס' כירוש'.

אכן לפי הנ"ל י"ל דהתוס' ג"כ מפרשים כהרמ"א שאין מחלוקת בין התלמודים, ושיטת רשב"י כשלעצמו היא, שגם לקר"ש אין חייב להפסיק, דשינה בזה מצות קר"ש משאר מצוות דהן חובת גברא, דזו אינה אלא מצות ת"ת "זה שינון וזה שינון", ע"כ לא הי' מפסיק. אכן המשנה סתמה דלא כוותי', אלא כרבנן דפליגי עלי' וסברי שלמרות ש"זה שינון זה שינון" מ"מ מפסיקים, מפני שבעונתה יש לה דין לימוד במשנה, ועדיפא מלימוד תורה בעניינים אחרים. ודוק בכל הנ"ל.

* וע"ע שלהי ר"ה דרב יהודא הוי מצלי אחת לשלושים יום, ועי' רש"י שם, דהיינו דוגמת רשב"י. ולפ"ז אפשר לפרש גם בהא דרשב"י "מצלי" כפשוטו על תפלה. ועידן צלוחא שם — הכוונה לזמנו — שלו.